

Toelichting bij de leerdoelkaarten voor het domein bewegen en sport voor 10-14 jarigen

Inleiding

De opdracht van dit SLO-project is het maken van een 'leerdoelenoverzicht' voor de doelgroep 10-14 jarigen voor het domein bewegen en sport. Uit de bezoeken bij twee projectscholen, die aan het experimenteren met 10-14 onderwijs, blijkt dat er een behoefte is aan een leerdoelenordering met het oog op het creëren van betere doorlopende leerlijnen. Hieronder een globaal overzicht van leerlijnen die elke school zelf kan uitwerken. Voor dit overzicht wordt gebruik gemaakt van de basisdocumenten bewegingsonderwijs po (Mooij, van Berkel & Danes, 2012) en het basisdocument voor het vo (Brouwer, Houthoff &, Masselink, 2012) en de onderwijstheorie van Biesta (2012).

Het doel van deze tekst is inzicht te geven in het minimale aanbod dat voor 10-14 scholen relevant kan zijn. De school kan zelf in het eigen lessenplan aangeven in welke doelgebieden of deelgebieden ze meer aanbod willen doen of waar de leerlingen de keuze krijgen om hun eigen verbreding of verdieping te onderzoeken.

Drie doelgebieden

In de basisdocumenten voor po en vo zijn ordeningen van de leerdoelen voor het vakgebied bewegen en sport te vinden. Belangrijk is de ordening van de leerlijnen die een overzicht geven wat de leerlingen in een bepaalde leeftijdsgroep kunnen leren om deel te nemen aan de bestaande beweeg- en sportcultuur. Het basisdocument vo noemt dit de sleutel 'bewegen verbeteren'. Naast deze sleutel zijn er de sleutels (doelen): bewegen regelen, bewegen beleven en gezond bewegen. De sleutel 'bewegen regelen' komt ook in het basisdocument po expliciet aan de orde als een ordening van reguleringsdoelen. De sleutel 'bewegen beleven' is in het basisdocument po gedeeltelijk terug te vinden in het reguleringsdoel die gaat over het leren reflecteren. De sleutel gezond bewegen komt niet voor in het basisdocument po. De drie gemeenschappelijke aandachtsgebieden van de beide basisdocumenten po en vo hebben een verwantschap met de drie doelgebieden van de onderwijspedagoog Biesta. Hij onderscheidt de drie doelgebieden; kwalificering, socialisering en subjectivering. Dit onderscheid helpt om de verschillende keuzemogelijkheden in het onderwijs te onderzoeken, maar komen in de concrete praktijk alleen in een onderlinge verbondenheid naar voren. De ordeningen van de beide basisdocumenten en Biesta zijn niet gelijk en verwijzen naar verschillende opvattingen, maar de verwantschap kan dienstbaar zijn om overzicht te krijgen over wat er allemaal belangrijk is voor het

bewegingsonderwijs aan 10- tot 14-jarige leerlingen. De verwantschap tussen de ordeningen kan als volgt samengevat worden:

Biesta	Sleutels basisdocument vo	Doelen basisdocument po
Kwalificering	Bewegen verbeteren	Leerlijnen (beweegthema's)
Socialisering	Bewegen regelen	Reguleringsdoelen (m.b.t. functies en regels)
Subjectivering	Bewegen beleven Gezond bewegen	Reguleringsdoelen (mbt reflecteren)

In het oude leerplan voor Lichamelijke opvoeding stond kwalificering centraal. De meeste gymdocenten besteden impliciet al veel aandacht aan de persoonlijke ontwikkeling van een leerling en de samenwerking in de groep tijdens de gymlessen. Maar deze doelen zijn vaak nog niet expliciet in een lesplan opgenomen. De bedoeling van onderstaande tekst is het verschaffen van richtlijnen voor de drie doelgebieden zodat de school zelf een lesplan kan maken die aansluit bij de eigen overwegingen met betrekking tot de relevantie van de drie doelgebieden. Voor deze tekst is gekozen voor drie nieuwe begrippen voor het duiden van de doelgebieden. Dit om de discussie te voorkomen of onderstaande invulling van de drie doelgebieden overéénkomt met de oorspronkelijke betekenis van de bedenkers. Er is gekozen voor drie termen die de kern van het doelgebieden in een eenvoudige taal weergeven. In het domein bewegen en sport gaat het in deze tekst om de volgende drie doelgebieden:

- *Beweegvorming* (bewegen verbeteren, kwalificering)
- *Groepsvorming* (bewegen regelen, socialisering)
- *Persoonsvorming* (bewegen beleven/waarderen, subjectivering)

Opbouwen van algemene naar specifieke doelen.

De drie doelgebieden: bewegings-, groeps- en persoonsvorming is een kunstmatige onderscheiding voor datgene wat in een concrete les altijd in verbinding naar voren komt. Als leerlingen een spel spelen of een turnoefening doen, zijn er altijd bewegingsdoelen, groepsdoelen en persoonsdoelen aan de orde. De leraar zal in de praktijk een keuze moeten maken welke doelen op dat moment voor een leerling het meest relevant is. Om deze keuze enigszins bewust te maken is het handig om bij het voorbereiden van het onderwijsaanbod uit te gaan van didactische ordeningen. De drie doelgebieden is een abstracte didactische ordening die verduidelijkt wat de drie belangrijkste doelen zijn. Deze abstracte algemene doelen worden stap voor stap verder geconcretiseerd. Dit wordt eerst gedaan door het benoemen van 'deelgebieden' die inzicht geven in de meest relevante inhoudselementen van het betreffende doelgebied. Het gaat daarbij om een algemene ordening van het leerstofaanbod

per doelgebied. Deze aanbodsdoelen kunnen als deelgebieden als volgt worden geformuleerd:

Bewegvorming beweeggebieden	Persoonsvorming waardingsgebieden	Groepsvorming Reguleringsdoelen
<ul style="list-style-type: none"> - Balanceren - Klimmen - Zwaaien - Over de kop - Springen - Hardlopen - Mikken - Jongleren - Doelspelen - Tikspelen - Stoeispelen - Bewegen op muziek 	<ul style="list-style-type: none"> - Kick/activiteit ervaren - Uitvoering verbeteren - Grenzen verkennen - Strijden - Showen - Switchen (zappen) - - Inspannen (fysiek, moe) - Ontspannen (Emotie, plezier) - Gespannen (cognitie, inzicht) 	<ul style="list-style-type: none"> - Hanteren van regels - Vervullen van functies - Verzorgen van materiaal - Organiseren van situaties - Ontwerpen van vervolg - Coachen van beweger

Deze deelgebieden geven aan wat er minimaal vanuit het doelgebied aan de orde zou moeten komen in het onderwijs (voor 10-14 jarigen). Op grond van deze deelgebieden kan er weer een ordening gemaakt worden van activiteiten die leerlingen binnen zo'n deelgebied kunnen uitvoeren. Bijvoorbeeld welke balanceeractiviteiten gaan de leerlingen doen? Of wat kunnen de leerlingen leren om de activiteit te verbeteren? Of welke regels moeten de leerlingen leren hanteren bij een voetbalspel?

Hieronder worden de drie doelgebieden verder uitgewerkt om de scholen handvaten te geven een eigen leerplan te maken. Als voorbeeld zal er een concrete uitwerking gemaakt worden voor een leerdoelkaart met betrekking tot het leergebied bewegvorming. De bedoeling is dat daarna vanuit een concreet leerdoelaanbod, ook leerdoelkaarten worden uitgewerkt voor de andere twee doelgebieden.

Doelgebied bewegvorming.

In dit doelgebied gaat het om het leren deelnemen aan een gevarieerd beweegaanbod, zodat de leerlingen geïntroduceerd worden in de beweeg/ en sportcultuur. Het basisdocument bewegingsonderwijs voor de basisschool stelt dat 10-jarigen moeten kunnen deelnemen aan de volgende 12 beweeggebieden. (Het basisdocument gebruikt het woord leerlijn. In deze tekst gebruiken we het woord beweeggebied)

1. Balanceren
2. Klimmen
3. Zwaaien
4. over de kop
5. springen
6. hardlopen
7. mikken
8. jongleren
9. doelspelen
10. tikspelen
11. stoeispelen
12. bewegen op muziek
vrije ruimte

Elk beweeggebied is een verzameling van gelijksoortige bewegingsactiviteiten. Per beweeggebied zijn de verzamelde bewegingsactiviteiten verder geordend op grond van verwante bewegingsuitdagingen. Bijvoorbeeld de bewegingsuitdaging bij het balanceren over een slackline (of omgekeerde bank) is om zonder te vallen je over een smal vlak te verplaatsen. Het oplossen van dit balansprobleem is de leeruitdaging voor de leerling. Het balansprobleem is op een andere wijze zichtbaar bij leerlingen die leren glijden of rijden of bij acrobatiek. Uitgaande van dit soort verschillende balanceerproblemen kan het beweeggebied 'balanceren' verder uitgewerkt worden in vier beweegthema's; balanceren, glijden, rijden, acrobatiek. De 12 beweeggebieden zijn in het basisdocument uitgewerkt in totaal 31 beweegthema's. Deze beweegthema's zijn niet alleen voor 10-jarige leerlingen uitdagend, maar ook voor 14-jarige leerlingen. Zo is in het beweegthema glijden, het zittend van een bank af glijden vanuit de hoogste spot van het wandrek, nog reuze spannend voor een 10-jarige en minder boeiend voor een 14-jarige. Maar het glijden is wel weer spannend als de 14-jarige dit stand op zijn sokken mag doen.

Overzicht van de beweegthema's

Beweeggebieden (leerlijnen)	Beweegthema's met een specifieke bewegingsuitdaging.	Voorbeeld
1. Balanceren	1. balanceren, 2. glijden, 3. rijden, 4. acrobatiek	Slackline, balanceerbal, Glijbaan, schaatsen Skateboard, skates Acrovormen
2. klimmen	5. (touw)klimmen, 6. klauteren	Touw klimmen Klimmuur
3. zwaaien	7. schommelen, 8. hangend- , 9. steunend zwaaien	Rekstoksommel Ringzwaaien Trapez zwaaien
4. over de kop	10. over de kop	Koprol, salto
5. Springen	11. vrije sprongen, 12. steunspringen. 13. loopspringen, 14. touwtje springen, 15. ver- en hoogspringen.	Grote trampoline Wendsprong Hordeloop Rope skipping Fosberryflop
6. Hardlopen	16. hardlopen	Sprint
7. Mikken	17. wegspeken, 18. mikken	Slaan van ene bal Basketbalmikspel, golf
8. Jongleren	19. werpen en vangen, 20. soleren, 21. retourneren	Overgooien softball Juggle met drie ballen Badminton
9. Doelspelen	22. keeperspelen, 23. lummelspelen, 24. aangepaste sportspelen	Chaosdoelenspel Positiespel Pilonbal, voetbal, basketbal

10. Tikspelen	25. tikspelen, 26. afgooispelen, 27. honkloopspelen	Schone voeten halen Trefbal Softbal/ slagbal
11. Stoeispelen	28. stoeispelen	Judo
12. Bewegen op muziek	29. tempo, 30. fraseringen, 31. dans.	Stepps Volksdans Jazzdans

Bovenstaand overzicht geeft een beeld van een breed gevarieerd beweegaanbod waar leerlingen van 10 jaar tot 14 jaar aan kunnen deelnemen.

Tegenwoordig is in de vakwereld het gesprek gaande of deze 12 beweeggebieden (leerlijnen) aangevuld moeten worden met andere beweeggebieden, zoals *zwemmen*, *fitness*, *e-gaming*. De school kan er voor kiezen nieuwe beweeggebieden op te nemen. Deze nieuwe beweeggebieden kunnen een plek krijgen in de vrije ruimte en als blijkt dat het geen eenmalige activiteiten zijn, maar een leerproces vragen van meerdere jaren, dan is het belangrijk om ze als volwaardige beweeggebieden op te nemen in het lesplan. Hierdoor wordt het lesprogramma wel voller en moeten er aanbod geschrapt worden in de oude beweeggebieden.

In het deze tekst is gekozen voor de ordening van de beweegthema's van het basisonderwijs, zodat er geen nieuwe scheiding ontstaat tussen het leerstofaanbod voor leerlingen van 4-9 jarigen en de 10-14 jarigen. Binnen de 12 beweeggebieden en 31 beweegthema's passen ook alle bewegingsactiviteiten die uitgewerkt zijn in het basisdocument vo. Hieronder een overzicht:

Beweeggebieden	Leerlijnen uit het basisdocument vo
1. Balanceren	balanceren (turnen) skaten, schaatsen, mountainbike
2. Klimmen	klimmen (klimmuur)
3. Zwaaien	zwaaien (turnen)
4. over de kop	springen (turnen)
5. springen	springen (bij atletiek en turnen)
6. hardlopen	lopen (atletiek)
7. mikken	werpen (atletiek), golf (actuele activiteiten)

8. jongleren	terugslag spelen (volleybal, badminton enz.)
9. doelspelen	doelspelen (voetbal, hockey, handbal, frisbee enz.) terugslag spelen (volleybal, badminton enz.)
10. tikspelen	spelen met inblijven en uitmaken (bijv. softbal) trefspel
11. stoeispelen	stoeispelen trefspelen
12. bewegen op muziek	bewegen op muziek (dans)

De gekozen termen voor de ordening van de leerlijnen en beweegthema's zijn bedoeld voor docenten en niet voor leerlingen. De ordening is niet in leerlingtaal geschreven. Leerlingen noemen het mikken met de basketbal op de basket, gewoon basketballen en dribbelen met de basketbal ook basketballen en het spelen van het basketbalspel heet ook basketballen. Bij deze drie activiteiten heeft de leerkracht wel een ander leerdoel voor ogen vanwege een andere bewegingsuitdaging.

School specifiek beweegaanbod

Het aanbod van de 12 beweeggebieden zorgt voor een brede introductie in de sport/beweegcultuur. De school kan per beweeggebied een keuze maken uit welke beweegthema's uitvoerbaar en relevant zijn en zo nodig een beweegthema erbij te zetten of een beweegthema verwijderen. Bijvoorbeeld het beweeggebied zwaaien bestaat uit drie de beweegthema's; schommelen, hangend zwaaien en steunend zwaaien. Het steunend zwaaien werd vroeger uitgevoerd op de turnbrug, maar die is bijna niet meer aanwezig in de gymzaal en daarmee verdween de mogelijkheid tot het leren van steunend zwaaien, maar door de komst van de trapezestok is het tegenwoordig weer een uitdagende activiteit geworden. Steunend zwaaien wordt buiten de gymzaal bijna niet gedaan en kan daarom een reden zijn om het niet meer aan te bieden op de school. Anders is dat voor de het beweegthema schommelen, dat buiten de school, in bijvoorbeeld pretparken, een veel bedreven activiteit is door jong en oud. De school kan eigen keuzes maken voor de invulling van de beweeggebieden en de beweegthema's. De keuze die de school moet maken is niet alleen afhankelijk van de visie op wat belangrijke beweegthema's zijn voor de leerlingen, maar is ook afhankelijk van bijvoorbeeld: het lesrooster, inrichting van de gymzaal, de duur van de gymlessen, de samenstelling van de gymgroepen enz.

Om meer overzicht te krijgen in het concrete aanbod kan de school een verdeling maken van percentages per beweeggebied en per leeftijdsfase. Hieronder een voorbeeld met de richtlijnen uit het basisdocument PO. Deze richtlijnen gaan uit van een school waarbij de leerlingen twee keer in de week 45 minuten gymles krijgen. Uitgaande van 40 weken zijn dat 80 lessen per jaar.

In het basisonderwijs wordt er meestal in vier groepen gewerkt die naar 10 minuten doordraaien naar een andere activiteit. Zodoende zijn er per jaar 80 lessen keer 4 onderdelen is 320 lesonderdelen te verdelen. Stel dat aan een bepaald beweeggebied per jaar 10% van de onderwijstijd wordt besteed, dan betekent dat dat de leerlingen 32 keer een activiteit krijgen aangeboden uit dat beweegthema en daar 32 keer 10 minuten mee bezig zijn.

De verwachting is dat de leerlingen tijdens deze 320 minuten per jaar de kans krijgen op een eigen wijze beter te worden in het leren oplossen van de bewegingsuitdagingen in dat beweeggebied. Hieronder een algemene richtlijn, waar elke school een eigen keuze in kan maken:

Beweeggebiede n	Basisdocumen t Groep 7-8	1^e leerjaa r (10/11 jaar)	2^e leerjaa r 11/12 jaar	3^e leerjaa r 12/13 jaar	4^e leerjaa r 13/14 jaar
1. balanceren	8%				
2. klimmen	4%				
3. zwaaien	7%				
4. over de kop	3%				
5. springen	13%				
6. hardlopen	3%				
7. mikken	6 %				
8. jongleren	11%				
9. doelspelen	14 %				
10. tikspelen	12%				
11. stoeispelen	3%				
12. bewegen op muziek	8%				
Vrije keuze of nieuw beweeggebied	8%				

De verhouding van lestijd tussen de beweeggebieden is mede-afhankelijk van datgene wat leerlingen moeten kunnen als ze naar de derde klas van het vo

gaan. Als de vo-school met 15-jarige leerlingen wil basketballen in een context van 5 tegen 5 dan zal het lesplan anders zijn dan in een context waarbij de leerlingen het basketbalspel 3 aanvallers tegen 2 verdedigers spelen, omdat het echte basketbalspel om meer oefentijd vraagt dan het aangepaste basketbalspel. Voor het opstellen van een goed lesplan is het belangrijk te weten wat het vervolgaanbod zal zijn. Er zijn geen wettelijk voorgeschreven contexten waarbinnen leerlingen mee moeten kunnen doen aan een activiteit binnen het beweeggebied 'doelspelen'. De context is altijd afhankelijk van de specifieke doelgroep en keuze van de school. In het basisdocument vo staan voorbeelden van spelcontexten die geschikt zijn voor de eindfase van de onderbouw-vo. Per beweegthema kan de school kiezen welke activiteiten verplicht zijn voor alle leerlingen en welke activiteiten een keuze zijn. Als voorbeeld zal een leerdoelkaart voor dit doelgebied apart uitgewerkt worden. De twaalf beweeggebieden, beweegthema's en de gekozen beweegcontexten vormen de aanbodsdoelen van doelgebied bewegvorming. In principe moeten leerlingen met leeftijdsgenoten op een zinvolle en succesvolle wijze deel kunnen nemen aan contexten binnen deze 12 beweeggebieden. De keuze van de beweegcontexten is niet alleen afhankelijk van het doelgebied 'beweegvorming'. De leerdoelen die de school heeft voor de andere twee doelgebieden, persoons- en groepsvorming, hebben invloed op het beweegaanbod. Bijvoorbeeld als de school wil dat leerlingen zelfstandig een spel moeten kunnen regelen met elkaar, dan vraagt dat ook om lestijd waardoor er mogelijk minder verschillende contexten aangeboden kunnen worden. Hetzelfde telt voor het doelgebied persoonsvorming. Als de school leerlingen meer keuzemogelijkheden wil geven om hun eigen beweegcontexten te kiezen, dan vraagt dat ook om een leerproces dat de nodige tijd kost, waardoor het lesaanbod met betrekking tot de beweeggebieden kleiner wordt.

Doelgebied Persoonsvorming

In het doelgebied persoonsvorming is het van belang dat leerlingen invloed krijgen op wat ze leren. Leerlingen die intern gemotiveerd zijn om iets te leren hebben een betere kans dat het geleerde langdurig beklijft. In het doelgebied persoonsvorming kunnen leerlingen leren om inzicht te krijgen in hun persoonlijke motieven om deel te nemen aan beweegcontexten. Het gaat in dit doelgebied niet alleen om het verkrijgen van plezierige belevenissen, maar ook om zicht te krijgen op de verschillende waarden van het bewegen. De vo-sleutel 'bewegen en beleven' wordt daarom tegenwoordig ook wel 'bewegen waarderen' genoemd. In het werkveld bewegen en sport maakt de ALO van Nijmegen gebruik van de ordening van de verschijningsvormen van bewegen die verwijzen naar de verschillende motieven die een persoon kan onderkennen bij het deelnemen aan een bewegingscontext. Het gaat om de volgende verschijningsvormen: wedstrijd, show, recreatie, spel, avontuur en gezondheid. Deze zes verschijningsvormen kunnen aangepast en uitgebreid worden tot een ordening van waarderings-/motivatiegebieden voor het doelgebied persoonsvorming. Het voordeel van een algemene ordening van motieven is dat

het makkelijker wordt om de verschillende motieven van de leerlingen te herkennen en de leerlingen uit te nodigen om ook andere motieven te onderzoeken. Hieronder een eerste poging tot het ordenen van de verschillende motieven om op een persoonlijke wijze deel te nemen aan bewegingsactiviteiten. Het gaat hier om een ordening van het doelgebied persoonsvorming:

1. Waardering/motieven die verwijzen naar de activiteit
 - a. De kick van de activiteit ervaren
 - b. De vaardigheid/activiteit verbeteren
 - c. De grenzen van de activiteit verkennen

2. Waardering/motieven die verwijzen naar de context
 - a. Strijden (bijv. wedstrijd, de beste willen zijn)
 - b. Showen (bijv. aan anderen of aan jezelf laten zien wat je kan)
 - c. Switchen/Zappen (bijv. steeds iets anders of arrangement aanpassen)

3. Waardering/ motieven die verwijzen naar de persoonlijke ervaring:
 - a) Inspannen: Fysieke spanning (bijv. moe worden, afzien)
 - b) Ontspanning; Emotionele spanning (bijv. plezier beleven)
 - c) Gespannen; Cognitieve spanning (bijv. willen weten, snappen)

Deze motieven zijn in alle beweeggebieden waarneembaar. Bijvoorbeeld bij het schommelen kan het motief zijn om beter te leren schommelen, of te genieten van het schommelen of hoger te schommelen dan de buurman of aan de armen te hangen tijdens het schommelen om de armspieren sterker te maken, of een lied te zingen op de swing van de zwaai of aan de ander te laten zien hoe snel je hoog kunt schommelen of zo hoog te schommelen dat je het plafond kan aanraken. Bepaalde beweegcontext zijn makkelijker te verbinden met bepaalde motieven, bijvoorbeeld showen aan dans en strijden met doelspelen. In de missie van de ontwikkelgroep curriculum.nu staat 'Een leven lang met plezier bewegen', daarmee geven ze een bepaalde waardering aan het belang van bewegen. In de loop der tijd verschuift de missie van het vakgebied bewegen en sport. In de 19^e eeuw was de missie van de lichamelijke oefening gericht op oefeningen om een sterk lijf te krijgen om te kunnen 'strijden'. In de twintigste eeuw was sportparticipatie een belangrijke missie van het 'sportonderwijs'.

Nu is de missie meer gericht op het persoonlijk welbevinden van elke leerling. De missie, de waarde of motief om deel te nemen aan bewegen en sport wordt medebepaald door de wetgeving, de eindtermen, de visie van de school en de persoonlijke inkleuring van elke leerling. De waarderingsgebieden zijn breed geformuleerd om leerlingen te helpen keuzes te maken in wat voor hun zelf van belang is ten opzichte van wat de samenleving van hun vraagt. Vanuit het doelgebied bewegingvorming is het van belang dat alle leerlingen een positieve beleving en waardering behouden voor bepaalde contexten in de twaalf beweeggebieden. Bijvoorbeeld hopen we dat door het aanbieden van

schommelactiviteiten leerlingen hun leven lang plezier kunnen blijven beleven aan het zwaaien. Deze plezierige bewegingsbeleving zorgt er niet alleen voor dat een leerling later als volwassenen blijft schommelen, maar dat de leerling later als ouder van een eigen kind nog steeds aan den lijve kan beleven hoe leuk het is als de eigen leerlingen schommelen. De meeste basisschoolleerlingen beleven veel genoeg aan het verbeteren van de vaardigheden. Ze zijn nog intrinsiek gemotiveerd om beter te worden. Deze intrinsieke motivatie van een leerling om beter te worden verdwijnt niet maar de leerling ontdekt ook andere motieven om te bewegen bijvoorbeeld bewegen om een wedstrijd te winnen of om een actie te showen aan anderen of om lekker ontspannen mee te doen met een bewegingsactiviteit. Vanuit het doelgebied persoonsvorming is het wenselijk dat alle leerlingen inzicht krijgen in deze verschillende motieven om deel te nemen. De ordening van de negen motieven noemen we de waarderingsgebieden van het doelgebied persoonsvorming. De bedoeling van zo'n waarderingsgebied is dat een kind leert te waarderen welk motief om te bewegen het beste bij zijn eigen wensen past.

De ordening van de negen waarderingsgebieden zijn nog niet didactisch uitgewerkt zoals bij de beweeggebieden. Een paar ontwikkelingen kunnen al wel opgemerkt worden. Het plezier beleven is in de beweeggebieden uitgewerkt als het plezier dat ontstaat door het succesvol deelnemen aan de specifieke bewegingsuitdaging. Bij voorbeeld het plezier dat ontstaat als je de bal in de basket kunt mikken, of als tikker een loper weet te tikken, of met succes over de bok springt. Leerlingen kunnen ook plezier beleven als het een keer mislukt of als de ander een fout maakt, maar dat is niet het plezier waardoor een leerling 'een leven lang met plezier blijft bewegen'. Het waarderingsgebied 'vaardigheid verbeteren' is in de basisdocumenten al uitgewerkt middels de niveauidelingen. Als een leerling graag beter wil worden, dan geven de niveauidelingen aan wat het basis-, vervolg- en gevorderde niveau is. In het basisdocument po hanteert eenzelfde niveauideling met de cijfers 1,2,3. In de basisdocumenten is het basisniveau zo geformuleerd dat 90% van de leerlingen, uit de betreffende leeftijdsgroep, hieraan bijna direct voldoen. Het tweede niveau is haalbaar voor die leerlingen die een normale motorische ontwikkeling hebben en bereid zijn om te leren. Het derde niveau is beschreven voor de betere bewegers die goed willen oefenen. Voorbeelden van de niveauidelingen zijn per beweegthema te vinden in de beide basisdocumenten. Deze niveauidelingen geven inzicht in de verschillende beheersingsdoelen per beweegthema.

Hieronder een voorbeeld van een school die voor de leerlingen vijf niveauidelingen hebben gemaakt voor badminton.

Badminton: Ik kan... met verschillende spelers	
A	Ik kan de shuttle enkele keren achter elkaar naar de overkant spelen.
B	Ik kan de shuttle vaak heen en weer spelen met een vaste slag (boogjes)
C	Ik kan shuttle met een slag voor- en achterin, links en rechts plaatsen.
D	Ik kan de shuttle met verschillende badmintonslagen spelen (bovenhands, onderhands)
E	Ik kan de shuttle met verschillende badmintonslagen plaatsen waar ik wil.

De ordening van de waarderingsgebieden is een voorzichtige poging om het doelgebied persoonsvorming vanuit het domein 'bewegen en sport' in te vullen. Deze invulling verwijst ook naar de 'brede vaardigheden' die van belang zijn voor alle vakken. Mogelijk kan dit later nog verder uitgewerkt worden.

School specifieke uitwerking van de waarderingsgebieden

Deze algemene ordening van de negen waarderingsgebieden geeft de school overzicht om een keuze te maken uit de motieven die meer of minder aandacht behoeven bij de doelgroep. De waarderingsgebieden kunnen gekoppeld worden aan bepaalde beweeggebieden, zodat niet bij alle beweeggebieden, aandacht besteed moet worden aan alle negen waarderingsgebieden. De school kan een keuze maken welke waarderingsgebieden meer of minder nadruk krijgen. Bijvoorbeeld als de school graag hoog wil scoren bij interscholair sporttoernooien dan kan er in het leerplan meer tijd besteed worden aan het waarderingsgebied 'strijden'. Op een school die meer gericht is op kunst kan de gymsectie bijvoorbeeld kiezen voor meer aandacht voor het waarderingsgebied 'showen'. Maar uiteindelijk zijn het de leerlingen zelf die moeten leren welke motieven zij graag willen verbinden met bepaalde bewegingcontext. De ruimte die leerlingen op een school krijgen om het onderwijs in te vullen op grond van hun eigen motieven heeft ook invloed op het derde doelgebied, groepsvorming.

Doelgebied groepsvorming

Het derde doelgebied is 'groepsvorming'. Het gaat erom dat leerlingen in verschillende verbanden met elkaar leren samenwerken. Het functioneren in een groep vraagt om het afspraken, volgen en aanpassen van regels. Sommige regels zijn verbonden aan bepaalde functieverdeling die er binnen een groep nodig is om bijvoorbeeld de beurten te verdelen of om elkaar te beveiligen bij het uitvoeren van de activiteit. De zorg voor de materialen die nodig zijn om te bewegen kan ook bij de groepsvorming horen. Deze reguleringstaken zijn niet alleen taken van de lesgever, maar ook van de leerlingen. De algemene doelstelling van het doelgebied 'groepsvorming' is dat leerlingen met elkaar op een verantwoorde wijze een bewegingssituatie aan de gang kunnen houden.

Hiervoor is nodig dat ze leren een beweegsituatie te organiseren, een vervolg te ontwerpen en elkaar te ondersteunen (coachen) bij het uitvoeren van het bewegen. Voor het doelgebied 'groepsvorming' kunnen de volgende zes algemene reguleringsgebieden geformuleerd worden:

Reguleringsgebieden
1. Hanteren van regels
2. Vervullen van functies (bv hulpverlenen)
3. Verzorgen van materiaal
4. Organiseren van beweegsituatie
5. Ontwerpen van vervolg
6. Coachen van beweging

De concrete invulling van deze reguleringsgebieden is gekoppeld aan het beweegaanbod. Het leren hanteren van spelregels is in een tikspel bijvoorbeeld eenvoudiger dan in een complex basketbalspel. Alle bovenstaande reguleringsgebieden zijn van belang in elke beweegcontext voor zowel 10 als 14-jarige leerlingen. In het leerplan kan wel worden aangegeven welke reguleringsdoelen in welke periode of in welk beweeggebied meer of minder aandacht krijgt. De concrete invulling van de reguleringsdoelen spelen een rol bij het samenstellen van de gymgroepen. Bijvoorbeeld bestaan de gymgroepen uit leerlingen van 10-14 jaar of worden ze per leeftijd ingedeeld. Voor welke periode worden de gymgroepen vastgelegd? Mogen de leerlingen tijdens de les zelf kiezen in welke groep ze meedoen of worden de groep op motorische competenties ingedeeld? Deze keuzes bepalen in welke mate de reguleringsdoelen meer of minder aan de orde kunnen of moeten komen. Samenwerken in een bekende veilige groep is makkelijker dan in een onbekende onveilige groep. De sociale context waarbinnen het bewegen plaats vindt is van grote invloed op het leren samenwerken. De taak van het onderwijs is de leerlingen voor te bereiden op deelname aan de beweeg- en sportcultuur buiten de school. Het is daarom wenselijk dat leerlingen te maken krijgen met verschillende sociale beweegcontext. Hier onder een poging om de sociale contexten te ordenen in samenwerkingsverbanden:

Samenwerkingsverbanden
1. eigen groep/klas
2. eigen school
3. eigen buurt
4. andere scholen
5. met een sportaanbieder (bv vereniging of sportschool)

Tijdens de gymles zal de leerkracht altijd bezig zijn met het verbeteren van het samenwerken tussen de leerlingen, de les loopt pas goed als de leerlingen zelfstandig met elkaar sociale problemen kunnen oplossen. Het planmatig ordenen van deze reguleringsdoelen om de leerlingen vanaf 10 tot 14 jaar te leren beter samen te werken is nog een lastige klus.

Tot slot

Hierboven zijn de drie doelgebieden; beweeg, groeps- en persoonsvorming voor het domein bewegen en sport voor het onderwijs aan leerlingen van 10-14 jaar uitgewerkt in verschillende 'leergebieden'. Dit is bedoeld als een didactisch kader voor scholen om hun eigen leerplan te schrijven. De lengte van deze tekst geeft aan dat er veel overwegingen zijn waar rekening mee gehouden kan worden. Een goed leerplan vraagt om een keuze van de school die afgestemd is op de mogelijkheden van de leerlingen en de school. Deze tekst dient als gesprekspapier om met de betrokken vakleerkrachten binnen 10-14 onderwijs te zoeken naar algemene kaders voor het ontwikkelen van een eigen leerplan.

Vervolg

Op grond van bovenstaande tekst zal er een voorbeeld leerdoelenkaart voor het gebied 'beweegvorming' gemaakt worden, waarin zichtbaar wordt wat de het beweegaanbod zou kunnen zijn op de 10-14 scholen. Op grond van dit voorbeeld kan elke school een eigen leerdoelenkaart samenstellen. Daarna volgen nog twee belangrijke vervolgstappen, namelijk het uitwerken van een leerdoelenkaart voor het doelgebied persoonsvorming en groepsvorming. Stel dat samen badmintonnen als verplicht onderdeel op de leerdoelenkaart staat, dan volgt daarna de vraag op welke wijze worden de reguleringsdoelen daarbinnen gerealiseerd en hoe leren de leerlingen op verschillende wijze het badmintonnen te waarderen en een keuze te maken welk waarderinggebied het beste bij hem of haar past?

Literatuurlijst

Biesta, G.J.J. (2012a). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten – Ethiek, politiek en democratie*.

Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Brouwer, B., Houthoff, D., Masselink, M., et al., (2012). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Zeist; Jan Luitingfonds.

Mooij, C., van Berkel, M., Danes, H. et al. (2014). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fonds.